

UUSI TALOUS, VANHA KAPITALISMI

3 Rakenteettomuuden
tyrannia

4 Mitä on
kapitalismi?

11 Verokarhu
pankissa

TÄSSÄ NUMEROSSA

- 2 Pääkirjoitus: Ketterä kapitalismi, ketterämpi liike
- Q3:n vastarintakuva
- 3 Rakenteettomuuden tyrannia
- Hiekanjyviä, toivonkipinöitä
- 4 Mitä on kapitalismi?
- 5 Perustulo – tie kohti toisenlaista maailmaa?
- 6 Uusi talous, vanha kapitalismi
- 7 Paljon enemmän on vielä tulossa
- 8 Aktivistilokuvaaja provosoi keskustelua Suomesta
- 9 Otteita Kuudenmesta julistuksesta
- Lacandónin viidakoista
- Siltoja ja peilejä: zapatistien metateoria kapitalismista
- 10 Ecuadorin kyläläiset haastavat markkinavoimat
- 11 Verokarhu pankissa
- Attac ja rahoitusjärjestelmän uudistaminen

PÄÄKIRJOITUS

Kun kirjoitin edellistä pääkirjoitustani *Hiekanjyviin* vuonna 2008, globaalin kapitalismin kaatuminen näytti mahdolliselta. Nyt alkusyksystä 2010 tilanne on toinen. Jokainen ymmärtää, että kapitalismi ei maailmasta ole mihinkään kadonnut. Suuret puheet järjestelmän uudistamisesta jäivät toistaiseksi puheiksi, ja kapitalismi kukoistaa. Olemme takaisin ”Business as usual” -tilanteessa.

Kuten Jussi Ahokas toteaa sivulla 11, globalisaatiokriittiseltä liikkeeltä jäi käyttämättä tuhannen taalan paikka. Kriisi ei ole vielä johtanut ensimmäiseenkään merkittävään uudistukseen globaalissa rahoitusjärjestelmässä. Suomessa linjamme oli tarkkanäköisydessään Euroopan kärkeä, mutta se ei riittänyt kääntämään koko globaalia liikettä samoille raiteille. Jos Ahokkaan ja Attacin ennuste uudesta sukelluksesta pitää paikkansa, tilanne ei kuitenkaan ole toivoton.

Pörssien kasinopelejä hillitsevä rahoitusmarkkinavero on kerännyt laajaa kannatusta, ja sitä käsitellään monilla yllättävilläkin areenoilla, esimerkiksi Kansainvälisessä valuutatarahastossa. Uusi sukellus voi hyvinkin johtaa sen toteuttamiseen, ja tästä suurin kiitos kuulu globalisaatiokriittiselle liikkeelle, joka on pitänyt yllä kansainvälistä keskustelua silloinkin, kun veroa pidettiin yleisesti todellisuudesta irrallaan olevien aktivistien haihatteluna.

Verrattuna vuosien 2008–2009 kriisin aikaan liike on nyt paremmin varustautunut. Analyysityötä on tehty, ja kokonaiskuva

kriisin kaaresta alkaa pikku hiljaa hahmottua. Kiitos siitä kuuluu kaikille globalisaatiokriittisen liikkeen väsymättömille tutkijoille ympäri maailmaa. Osaamme nyt sanoa muutakin kuin ”valuutanvaihtovero”.

SILTI ON SYYTÄ KATSOA, missä mentiin vikaan. Syvimmän kriisin aikoina liike vältti sanomasta K-sanaa ääneen, vaikka esimerkiksi talouslehdissä puhuttiin avoimesti kapitalismin kriisistä. Näkemyksemme olivat vähemmän radikaaleja kuin kapitalistien. Ehkä kasvojen menetyksen ja kommunisti-leiman pelko esti liikettä nousemasta retoriselle aallonharjalle, joka suorastaan huusi globalisaatiokriitikkoja surffaamaan. Aallonharjalle nousivat sen sijaan Pekka Himanen ja muut uusliberaalit ammattisurffarit, jotka valtasivat tilanteen nopeasti omiin tarkoituksperiinsä.

Politiikassa on aina kyse retoriikasta. Hanna Kuusela maalaa tässä lehdessä (s. 7) kuvan Pekka Himasesta positiivisen sumutuksen mestarina. Himanen esittää asiansa hyvin ymmärrettävän oloisesti olkoonkin, että sisältö on usein sekavaa käsiterunoutta. Monet suhtautuvat Himaseen kynnisesti vähätellen. Meidän haasteemme on kääntää kynninen tyytymättömyys positiiviseksi toiminnaksi pelkän vastarinnan sijaan. On luotava kuva onnellisesta maailmasta rahoitusmarkkinoiden kesyttämisen tuolla puolen, mutta samalla säilytettävä radikaali särmä.

VAIKKA KRIISI AVAA mahdollisuuksia, on syytä muistaa inhimillinen todellisuus. Mahdollinen uusi sukellus vaikuttaa monen elämään tuhoisasti. Jos kykenemme osoittamaan, että esimerkiksi työttömyys on poliittisten valintojen tulosta, olemme vahvoilla. Vielä vahvemmillä olemme, jos esitämme talouspoliittisen vaihtoehdon, jolla tilanne ratkaistaan. Haasteena tässä on yhteisen sävelen löytäminen moninaisessa liikkeessä.

Kapitalismi on ketterä järjestelmä. Kriisissä se kiepsahti nopeasti omaksi parhaaksi kriitikokseen. Meidän on yksinkertaisesti oltava ketterämpiä ja vallattava aloite takaisin markkinavoimilta.

Mikko Sauli

Q3:n vastarintakuva

TÄLLÄ PALSTALLA JULKAISTAAN KULUVAN KVARTAALIN VASTARINTAKUVA.

KUVAAJA Johanna Perkiö

Romaneja pihallaan majoittaneen Sosiaalikeskus Sataman häätöä vastustaneet mielenosoittajat rakensivat olohuoneen nuorisoasiainkeskuksen eteen 2.9.2010.

Ehdotuksia kvartaalin vastarintakuvaksi voi lähettää osoitteeseen hiekanjyvat@gmail.com.

! Mitä Nyt?

Henri Purje

Rakenteettomuuden tyrannia

Euroopan sosiaalifoorumi etsi itseään Istanbulin helteessä.

Epä sitä ihmisten touhut kauheasti muutu, vaikka teknologia edistyy ja kehitys kehittyy.

Tämä ajatus ponnahti taajaan tajuntaani heinäkuun alussa Istanbulissa järjestetyssä kuudennessa Euroopan sosiaalifoorumissa.

Syyppää lienee **Jo Freeman**, yhdysvaltalainen tutkija ja feministiaktivisti, jonka 1970-luvun alussa julkaistun artikkelin *The Tyranny of Structurelessness* (rakenteettomuuden tyrannia) olin sattunut tulostamaan matkalukemiseksi.

Tekstissä Freeman pohtii rakenteiden merkitystä yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnassa. Näkemykset perustuvat etupäässä hänen kokemuksiinsa 1960-luvun yhdysvaltalaisesta naisliikkeestä, mutta yllättävän moni huomio tuntuu relevantilta myös eurooppalaisen altermondialistisen liikkeen kontekstissa vuonna 2010.

FREEMAN KIRJOITTAA: Toisin kuin haluaisimme uskoa, ryhmää ilman rakenteita ei ole olemassakaan. Mikä tahansa joukko ihmisiä, joka kokoontuu yhteen miksi tahansa ajanjaksoksi ja mitä tahansa tarkoitusta varten, strukturoi toimintansa väistämättä jotenkin. [...] Rakenteista

vapaan ryhmän tavoittelu on yhtä hyödylistä ja petollista kuin pyrkiä ’objektiiviseen’ uutiseen, ’arvoneutraaliin’ yhteiskuntatieteseen tai ’vapaaseen’ talouteen.”

Samalla hän sivuaa yhtä sosiaalifoorumien ydinkysymystä.

Niin kauan kuin foorumiprosessi on ollut olemassa, se on ollut sisäisesti jakautunut niihin, jotka uskovat kaikille avoimen epähierarkkisen ja epästrukturoidun tilan olevan paras tapa toimia yhdessä, ja niihin, jotka kaipaavat prosessille selvempiä tai pysyvämpiä rakenteita.

Mikäli onnistuin aistimaan Istanbulin tunnelmaa oikein, näyttäisi siltä, että tällä hetkellä heiluri olisi jälkimmäisellä puolella. Loputtomissa Euroopan sosiaalifoorumin tulevaisuutta käsitelleissä keskusteluissa silmiinpistävän moni toivoi ESF:ään lisää selkeyttä, tehokkuutta ja käytännön mobilisaatiota – ja uskoi tämän onnistuvan vain, mikäli foorumeita pyörittää tiiviimpi ja formaalimpi organisaatio. (Tiiviimpi tässä yhteydessä tarkoittaa melko löysää ja pienimuotoista.)

Tukea tälle näkökulmalle haettiin esimerkiksi Yhdysvaltain keväisestä sosiaalifoorumista ja Kööpenhaminan joulukuisesta

Klimaforum-ilmastokokouksesta, jotka olivat astetta strukturoidumpia ja joita on yleisesti kiiteltu innostaviksi, tulokselliseksi ja onnistuneiksi tapahtumiksi. Tosin myös Maailman sosiaalifoorumeita ja kansallisia foorumeita pidettiin ESF:ää elinvoimaisempina.

Siinä missä edellinen, Malmössä vuonna 2008 järjestetty Euroopan sosiaalifoorumi houkutteli paikalle yli 13 000 osallistujaa, Istanbuliin saapui vain muutama tuhat. Tämä antoi lisävauhtia niille, joiden mielestä ESF on hukannut suuntansa, tarkoituksensa ja relevanssinsa.

Laimeaan aktiivisuuteen lienee toisaalta vaikuttanut myös Istanbulin eurooppalaisittain etäinen sijainti, tapahtuman sijoittuminen kesälomakauteen, foorumiprosessin vähäinen tunnettuus Turkissa ja valmisteluiden kaoottisuus (ohjelmasta ei ollut juuri tietoa etukäteen).

VAIKKA FREEMANKIN painottaa artikkelissaan rakenteiden ja tuloksellisen toiminnan suhdetta, ”rakenteettomuuden tyrannian” kiinnostavin ulottuvuus liittyy valtaan.

Silloin, kun muodollisia valtarakenteita ei

ole, vallankäyttö tapahtuu näkymättömästi epämuodollisten rakenteiden kautta. Ne harvat, jotka tietävät, kuinka päätökset tehdään, pystyvät käyttämään valtaansa enemmistön sitä tiedostamatta. ”Rakenteettomuudesta tulee tapa kätkeä valta.”

Tätä keskustelua ei Istanbulin yleisissä sessioissa juuri käyty, mutta siltä on vaikea välttyä jutustellessa prosessia enemmän seuranneiden kanssa.

Useat tuntuvat kokevan, että vaikka yhdenvertaisuus, avoimuus ja ulossulkemattomuus ovat sosiaalifoorumin perusarvoja, käytännön tasolla valtaa käyttää eliitti, jonka valta perustuu pitkälti epämuodollisiin rakenteisiin.

TARKKAAVAINEN LUKIJA miettinee, ettei eihän Freemanin pienten, avointen yhteisöiden teoretisointi istu sellaisenaan sosiaalifoorumin kaltaiseen monikulttuuriin ja heterogeeniseen yhteistilaan.

Ajatkun ovat muuttuneet. Ja onhan foorumeilla sitä paitsi jotain rakenteita.

Totta.

Tällaiset analogiat päässäni nyt kuitenkin sattuiivat pyörimään, kun Euroopan sosiaalifoorumin keskusteluja kuuntelin. **%**

Hiekanjyviä, toivonkipinöitä

TÄLLÄ PALSTALLA KERROTAAN HYVISTÄ UUTISISTA.

Anita Kelles-Viitanen

Sosiaalisille oikeuksille suojaa Egyptissä

Egyptiläinen oikeusistuin pani jäihin terveysministeriön aloitteen, joka olisi antanut markkinoille vapaat kädet hinnoitella peruslääkkeet. Sosiaalisia oikeuksia myös muilla tavoin uhanneen aloitteen torjuminen oli tärkeä edistysaskel maailmanlaajuisessa YK:n sosiaalisten oikeuksien yleissopimuksen toteuttamisessa. Suomikin on 32 maan joukossa, jotka ovat hyväksyneet nämä oikeudet.

<http://www.haiweb.org/medicineprices/18052010/Press-Release-Court-of-Administrative-Justice-Suspends-New-Drug-Pricing-System.pdf>

Luonnonresurssien hinta julki

International Accounting Standards Board (IASB) on vaatinut, että valtiot julkistavat, kuinka paljon monikansalliset öljyjätit ja energiayhtiöt maksavat valtioille oikeudesta käyttää niiden luonnonresurseja, ja kuinka paljon rahaa päätyy valtioiden budjetteihin. Yhtiöt vastustavat ehdotusta, mutta Maailmanpankki asettui lopulta tukemaan avoimuushanketta. Lisää: <http://www.accountancyage.com/accountancyage/news/2267637/world-bank-lends-support>

Korealainen yhtiö vastaan Orissan asukkaat

Korealaisen POSCO-yhtiön suunnitelma liittää teräskaivoksensa vapaakauppa-alueeseen on joutunut adivaasien ja muiden paikallisasukkaiden kovan vastarinnan kohteeksi. Vastarinta on pitänyt yhtiön painostuksesta ja valtion junailuista huolimatta. Kamppailu jatkuu.

Lisää: www.washingtonpost.com/wp-srv/hp/ssi/wpc/nations2.pdf

Ruuantuotanto brasilialaisten omiin käsiin

Brasiliassa on vuoteen 2008 mennessä myyty 4 miljoonaa hehtaaria maata ulkomaiseen omistukseen. Presidentti **Lula da Silva** haluaa muuttaa perustuslakia rajoittaakseen ulkomaalaisten oikeuksia viljelysmaahan. Hän haluaa pitää ruokatuotannon Brasilian omissa käsissä. ”En ole muukalaikkamoinen”, Lula sanoo, ”mutta meillä on rajallinen määrä maata kasvavalle väestöllemme, joka tarvitsee ruokaa.”

<http://www.telegraph.co.uk/property/expatproperty/7887469/Brazils-government-plans-to-restrict-foreign-land-ownership.html>

Aasian Kehityspankki varoittaa ulkomaisista sijoittajista

Aasian Kehityspankki on ryhtynyt varoittamaan Aasian maita niihin hakeutuvista ulkomaisista maanostajista. Pankki pitää vaarana etenkin salaista maanhankintaa ja investointeja, joissa sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset jätetään huomiotta.

<http://farmlandgrab.org/14302>

Latvian eläkeläisten pitää saada rahansa

Latvian perustuslaillinen tuomioistuin puolusti latvialaisten oikeutta sosiaaliturvaan. Näin se vastustaa kansainvälisten rahoituslaitosten vaatimia budjetti- ja kululeikkauksia. Latvian eläkeläiset tekivät kantelun eläkkeidensä jäädyttämisestä, jonka he näkevät perustuslain vastaisena. Latvian eduskunta puolusti jäädyttämistä vetoamalla kansainvälisiin talous-sitoumuksiin. Oikeusistuin katsoi kuitenkin IMF:n ja Maailmanpankin vaatimusten olevan ristiriidassa paitsi Latvian perustuslain myös YK:n sosiaalisten oikeuksien sopimuksen kanssa. Eduskuntaa vaaditaan palauttamaan eläkeläisille rahat. Olisiko Suomeenkin saatava perustuslaillinen oikeusistuin?

http://www.escr-net.org/usr_doc/ESCR-JUSTICE_Issue_12_-_June_2010.pdf

Mitä on kapitalismi?

Eetu Viren
Tutkija

Kapitalismi on tuotannon rahatalous, jossa tavoitteena on lisätä pääoman arvoa investoimalla tuotantoon. Kapitalistinen tuotanto perustuu työvoiman riistoon.

Yrjö Hakanen
SKP:n puheenjohtaja

**Luokkayhteiskunta,
jossa pääoma
riistää työntekijöitä
ja tuhoaa
luontoa. Globaalia
rahavaltaa, joka
synnyttää myös
vastavoimia ja
tarpeen siirtyä
sosialismiin.**

Teivo Teivainen
Maailmanpolitiikan professori,
Helsingin yliopisto

**Kapitalismi on
vapausihanteisiin
vetoavaa
vapaudenriistoa
ja
kauppatavaraan
kätkeytyä
käskyvaltaa.**

Kapitalismi on häikäilemätöntä voitontavoittelua, pääoman ja vallan kasautumista harvoille. Vihreä tai ihmiskasvoinen kapitalismi on mahdotonta

Järjestelmä, joka asettaa rahan ja omistamisen ihmisen ja ympäristön edelle. Alistettuja ovat ne, joitten on myytävä työtään saadakseen rahaa ja uskon onneen.

Jatkuvan
talouskasvun
ekspansiivinen
järjestelmä: valtio
valvoo yksityistä
voitontavoittelua
vain minimaalisesti
voiton kasautuessa
yksityiselle
omistajalle.

Paavo Arhinmäki
Vasemmistoliiton puheenjohtaja

Arja Alho
Ydin-lehden päätoimittaja

Outi Alanko-Kahiluoto
Vihreiden kansanedustaja,
Eduskunnan Attacin
puheenjohtaja

**Hiekanjyvät pyysi yhteiskuntamme
vaikuttajia määrittelemään
kapitalismin tekstiviestissä.**

Ville-Pekka Sorsa
tutkija, Oxfordin yliopisto

**Moi, Ville-Pekka
lässä. Jos mä
annan sulle
vitosen, niin
annatko mulle
kympin?**

Kapitalismi on talousjärjestelmä, joka perustuu kansalaisten omistusoikeudelle ja jossa kansalaisten omistamat yritykset luovat tuotannon ja palvelut. Yksityiset kansalaiset tekevät taloudelliset päätökset ja ohjaavat siten valinnoillaan yhteiskunnan kehitystä. Järjestelmän kulmakivi on oikeusvaltio, joka turvaa yhdenvertaisuuden ja luottamuksen toimijoiden välillä.

Kimmo Sasi
Kokoomuksen kansanedustaja

TEKSTI Johanna Perkiö

Perustulo

– tie kohti toisenlaista maailmaa?

Mitä tekisit, jos tilillesi tupsahtaisi pyytämättä tuhat euroa joka kuukausi? Lähtisitkö hipiksi Intiaan, ryhtyisitkö kokopäivätoimiseksi runoilijaksi vai vähentäisitkö palkkatyötä ehtiäksesi tehdä myös muuta? Vai jatkuisiko elämäsi samanlaisena kuin ennenkin? Nämä ovat olennaisia kysymyksiä, kun keskustellaan perustulon haasteesta nykyiselle yhteiskuntajärjestykselle.

PERUSTULO KORVAISI nykyisiä sosiaalisia tulonsiirtoja. Tältä osin sen voisi rahoittaa tulo- ja pääomaveroilla. Hyvin toimeentuloviltä perustulo käytännössä toteutettaisiin pois. Perustulon rahoittamiseen tarvittaisiin kuitenkin myös uusia verotuskohteita. Nämä voisivat liittyä esimerkiksi luonnonvarojen käyttöön, saastuttamiseen ja finanssitransaktioihin.

Perustulosta on olemassa varsin erilaisia esityksiä, joissa tulon taso ja kattavuus vaihtelevat. Useimmissa hahmotelmissa perustulo on säännöllisesti kaikille maksettava summa, jonka suuruuteen eivät vaikuta henkilön omat eivätkä puolison tulot.

Suomessa tunnetuin on Vihreiden malli, jossa perustulo olisi jotakuinkin nykyisen minimisotiaaliturvan suuruinen. Se paikkaisi sosiaaliturvan aukkoja helpoimalla ja turvaisi etenkin opiskelijoiden, prekariaatin, pienrytittäjien, taiteilijoiden ja osa-aikatyöntekijöiden toimeentuloa nykyistä paremmin. Vihreiden malli ei kuitenkaan esitä kovin radikaaleja muutoksia yhteiskunnan rakenteisiin verotuksen, tulojen ja työajan suhteen.

VAHVAN PERUSTULON toteutuminen olisi voitto kolmannen sektorin järjestöille ja yhteiskunnallisille liikkeille, joiden toiminta on riippuvaista ihmisten ajasta ja energiasta. Kansalaisyhteiskunnan vahvistuminen johtaisi myös demokratian vahvistumiseen ja heikentäisi ehkä pitkällä tähtäimellä markkinavoimia.

JOS PERUSTULO OLISI niin suuri, että sen turvin pystyisi elämään tekemättä palkkatyötä, monet nykyiset itsestäänselvyydet kyseenalaistuisivat. Yleensä ensimmäisenä esitään kysymys tulon rahoituksesta ja oikeudenmukaisuudesta: jos suuri määrä ihmisiä muuttaisi hippeinä Intiaan, maksaisivatko työtä tekevät heidän toimeentulonsa? Ja jos useat ihmiset haluaisivat lopettaa taloudellisesti tuottavan toiminnan, murenisiko perustulon rahoituspohja lopulta?

Keskustelu perustulosta vie lopulta perimäisten kysymysten ääreen – siihen, millaista yhteiskuntaa ja ihmiskuvaa halutaan edistää. Haluammeko nähdä ihmisen kontrollia ja sanktioita tarvitsevana laiskana vetelehtijänä vai aktiivisena ja vastuullisena toimijana silloin, kun toiminnalle annetaan mahdollisuus? **%**

LUETTAVAA:

Philippe van Parijs: *Real Freedom for All*.
Oxford University Press 1995

Erik Olin Wright: *Perustulo sosialistisena projektina*. Teoksessa: Holm, Ruurik & Tuominen, Laura (toim.): *Peruste 1: Omistus, Vasemmistofoorumi ry 2010* (http://www.vasemmistofoorumi.fi/images/stories/tiedostot/omistus_valmis.pdf)

luomistyö, kouluttautuminen ja erilaiset elämäntapakokeilut). Tällainen toiminta tuottaa myös kansantaloudellista hyötyä, vaikka sen mittaaminen onkin hankalaa. Perustulo voisi kannustaa myös työajan lyhentämiseen, jolloin työ jakautuisi tasaisemmin ihmisten kesken.

TEKSTI Teppo Eskelinen
KUVITUS Heikki Rönkkö

Uusi talous, vanha kapitalismi

Talouden väitetään muuttuneen aineettomaksi, luovaksi ja mukavaksi. Mutta mitä immateriaalinen talous todella on ja onko kapitalistinen järjestelmä muuttunut olennaisesti?

Nykyään vaikuttaisi vallitsevan hämentävän laaja yksimielisyys siitä, että talous on muuttunut jotenkin olennaisesti. Varsin usein talouden muutoksesta puhuttaessa viitataan immateriaaliseen (aineettomaan) talouteen, joka tarkoittaa palveluiden, kulttuurituotteiden ja keksintöjen tuotantoa. Tiesinä tuntuisi olevan, että talouden painopiste on siirtynyt tai siirty-mässä teollisesta (materiaalisesta) tuotannosta immateriaaliseen tuotantoon.

Teesi kaippaa kuitenkin kriittistä tarkastelua. Onko talousmalli muuttunut jollakin ratkaisevalla tavalla, ja jos on, niin miten? Vai onko kyseessä ainoastaan saman kapitalismin entistä intensiivisempi muoto?

Mitä immateriaalitalous on?

Immateriaalitalous on epäselvä käsite. Sillä voidaan tarkoittaa ”tietotaloutta” (tietokoneet, ohjelmointi, kommunikaatio), palvelutaloutta (palveluiden koko skaala McDonaldsin kassasta investointipankin palveluihin), tai muodikasta ”luovaa taloutta” (taide, kulttuuri).

Useimmiten immateriaalitalous esitetään lähinnä luovan talouden kautta. Tällöin asiaan kuuluu liittyy tietotalous suosittuun ”luovan luokan” käsitteeseen ja unohtaa ikä-

vämmät palvelualan ammatit. Tämä kategorisointi on innostanut monet julistamaan, että talous on muuttunut jollakin tavalla mukavamman kuin ennen.

Tällöin vähintäänkin mielikuvatasolla analyysi kuuluu, että työ (ja sen myötä kaikki talous) on nykyisin mukavaa ja luovaa itsensä toteuttamista, siinä missä se ennen oli ankeaa, mekaanista ja monotonista tavaratuotantoa.

Teesin ilmeinen ongelma on, että se on liian yleistävä. Taloudelliset muutokset eivät ole kategorisia. Esimerkiksi perinteisissä työväenammateissa toimivien ihmisten osuus Suomessa ei ole olennaisesti vähentynyt kuluneen 20 vuoden aikana.

Vähemmän ilmeinen mutta olennainen ongelma on se, että kapitalistisessa talousjärjestelmässä ei ole juuri nähty ”käänteitä” vaan ennen kaikkea laajenemisia. Voita-siinko siis ajatella, että immateriaalisen tuotannon muodot eivät olisi niinkään uutta taloutta vaan vain vanhan kapitalismin levittäytymistä uusille elämäalueille?

Pitkä jatkumo

Kapitalismille on aina ollut leimallista pyrkimys laajenemiseen. Tällä laajenemisella voidaan tarkoittaa maantieteellistä laajenemista

uusien resurssien ja uuden työvoiman saamiseksi, uusia keksintöjä, tuotavuuden kasvua ja uusien elämäntilpiirin valtaamista tuotannon sfääriin.

Tästä näkökulmasta immateriaalitaloudeksi kutsuttua ilmiötä voidaan tulkita kapitalismin laajentumisena, jossa talouden piiriin on otettu uusia, siihen ennen kuulumattomia asioita, kuten kommunikaatiota, keksintöjä ja tieteellisiä ajatuksia ja kulttuurituotteita. Kun nämä asiat aikaisemmin ovat olleet vapaasti saatavilla, niistä on nyt tullut tavaroita, toisin sanoen markkinoilla ostettavia ja myytäviä, yksityisesti omistettavissa olevia hyödykkeitä.

Onkin olennaista huomata, että se mitä kuuluu talouden piiriin, ei ole mitenkään pysyvä ja staattinen kysymys. Päinvastoin, asiasta käydään jatkuvasti kulttuuris-poliittista kamppailua.

Onko tietoa tai kulttuurituotteita mahdollista omistaa on kysymys, johon taloustiede ei osaa vastata objektiivisesti, koska se katsoo asioita ”sisältäpäin”. Taloudellisissa lukeissa kasvu näyttää aina hyvältä, oli kyse sitten intensiivisestä kasvusta (talouden tehostumisesta) tai ekstensiivisestä kasvusta (talouden laajenemisesta aiemmin talouden piiriin kuulumattomille alueille).

Se, että talouden kasvu voi tarkoittaa kumpaa tahansa, merkitsee, että ihmiset voivat köyhtyä kasvavassa taloudessa: kasvu voi joskus tarkoittaa sitä, että ihmiset maksavat siitä, minkä ennen saivat ilmaiseksi. Puhetta ”talouden uusista vetureista” tulisikin tulkita tämä tosiasia muistaen.

Eräs varsin hedelmällinen tapa havainnollistaa asiaa on verrata nykytilannetta yhteis-

maiden aitaamisen prosessiin, joka käynnisti teollisen kapitalismin. Teollisen kapitalismin syntymistä edelsi vapaasti käytetyn laidunmaan voimakas siirtyminen yksityisomistukseen. Tämä luonnollisesti köyhdytti viljelijöitä, jotka joutuivat uudessa tilanteessa maksamaan vuokra maankäytöstä. Olennaista prosessissa oli, että se merkitsi potentiaalista köyhtymistä, kasvatti virallista taloutta ja muutti omistusrakenteen alaa.

Samalla tavalla esimerkiksi patenttijärjestelmän vahvistuminen johtaa siihen, että aikaisemmin yhteiskäytössä ollut tieto muut-

tuu omaisuudeksi, josta peritään ”vuokra”. Ihmiset köyhtyvät ja talous kasvaa.

Muutoksia omistusrakenteessa

Immateriaalinen talous onkin ennen kaikkea omistusrakenteeseen, ei työn muutokseen liittyvä kysymys. Sen tuotantokohteena on vauraus, joka on jatkuvasti ollut käytössä, mutta ei ole rekisteröitynyt talouslukuihin.

Immateriaalitalouden poliittinen ulottuvuus liittyykin pitkälti omistuksen alueen laajentamisen paineiden ja yhteisomaisuuden puolustamisen väliseen ristiriitaan. Käytännön ilmenemismuotoja joita tämä kamppailu on saanut, ovat esimerkiksi patenttikiistat, vapaiden ohjelmistojen nousu, kysymykset tieteellisen tiedon patentoitavuudesta, tavaramerkkien omistamisen rajat ja niin edespäin.

Näissä hyvin erilaisissa kysymyksissä, läkepatenttien elämän ja kuoleman kysymyksistä tietokoneharrastuksiin, yhteistä on juuri kysymys omistusoikeuden rajoista. Tietoa ja keksintöjä on luontevaa pitää yhteisvauraudesta nousevina ja yhteistyössä kehittyvinä asioina, joille ei voi osoittaa vain yhtä keksijää. Toisaalta omistusoikeuden vakiinnuttamista ajavat tahot samaistavat mielellään kaikenlaisen kulttuurituotteiden käytön tavaravarastamiseen.

Se, minkälaisen muodon omistusrakenteella lopulta saa, on kysymys, johon kukaan ei voi antaa ennalta vastausta. Se ratkeaa poliittisessa prosessissa, jossa uuden talouden omistajia vastassa ovat aktiiviset ”piraatit” ja toisaalta ihmisten arjenkäytännöt, jotka sopivat huonosti talousjärjestykseen, jota yritetään vakiinnuttaa. ”Tekijänoikeusrikkokset” ovat niin yleisiä, että voi kysyä, missä mielessä ne itse asiassa ovat pikemminkin vakiintuneita käytäntöjä kuin rikoksia.

Kamppailut tiedon ja kulttuurin yhteisomistuksesta eivät kuitenkaan ole luonteeltaan ainoastaan säilyttämishaluista. Esimerkiksi kamppailut tiedon yhteisomistuksesta synnyttävät valtavasti uutta sosiaalisen tiedon ja osaamisen kenttää, mistä erilaiset vapaasti käytettävät tietokoneohjelmat ovat vain yksi populaari esimerkki. %

Lue lisää teoksesta BRUUN, OTTO, TEPPO ESKELINEN, ILKKA KAUPPINEN & HANNA KUUSELA: *Immateriaalitalous - kapitalismin uusin muoto*. Gaudeamus 2009.

TEKSTI Hanna Kuusela

Paljon enemmän on vielä tulossa

”Meillä on Nokia, meillä on jääkiekon mm-joukkue, meillä on musiikin uusi menestystarina. But you ain't seen nothing yet. Paljon enemmän on vielä tulossa kuin mitä tähän mennessä on nähty!”

Näin kirjoitti Pekka Himanen vuonna 2007 povatessaan Suomelle uutta nousua Teknoliateollisuus ry:n raportissa. Samaa povasta ovat tilanneet myös esimerkiksi eduskunta ja hallitus, jotka ovat uskoneet Himasen voivan ratkaista Suomen tulevaisuuden.

Himanen on tyyliään optimisti. Siksi selvitykset – kuten yllä oleva runonpöytäkin – on otettu vastaan joko innostuneesti tai vaihtoehtoisesti kynyisesti naurahdellen.

Harvoin on analysoitu näiden paljon julkisuutta saaneiden katsausten sisällöllistä tai poliittista antia. Himanen nimittäin esittelee yleisen positiivisen asenteensa lisäksi myös konkreettisia poliittisia ehdotuksia, jotka toistuvat selvityksestä toiseen. Niissä yhdistyy lähes aina kolme asiaa: vaatimus veronalennuksista, huomattavat rahalliset lisäpanostukset joillekin sektoreille sekä uuden kansallisen menestystarinan luominen.

Halu yhdistää matalammat verot ja suu-

ymmärtää, ettei tutkimustyöstä aina synny lyhyellä aikavälillä näkyviä tuloksia.

Tutkimustyö on polveilevaa ja vaatii aikaa sekä mahdollisuuksia ottaa riskejä. Tällaiset näköalat ovat kuitenkin vieraita Himasen malleille. Niissä etsitään lyhyen aikavälin menestystarinoita ja onnistumisia ymmärtämättä, että menestyjät tuottavat aina toisaalle häviäjiä. Ja ikävä kyllä näissä malleissa talouskasvu ajaa luovuuden ja oppimisen ohi.

MITÄ HIMANEN SITTEN tarkoittaa puhessaan luovuudesta tai ”luovuuden keskittymistä”, joita hän Suomeenkin toivoo? Himanen vertaa mielellään antiikin Ateenaa ja nykyistä Piilaaksoa, ja etsii näistä esimerkiksi Suomelle.

Toisin kuin nyky-Suomessa, antiikin Ateenassa ajattelijoille ei olisi kuitenkaan tullut mieleenkään ruveta patentoimaan tietoa taloudellisten voittojen saavuttamiseksi. Tällainen funktionaalinen käsitys luovuudesta olisi ollut absurdi, sillä ajattelun ymmärrettäisiin kukoistavan parhaiten pakottomassa tilassa.

Vertaus antiikkiin toimii toisaalta siinä, että kun Ateenan kukoistuksen edellytys olivat orjat ja rajojen ulkopuolella pidetyt bar-

tian ja poliittisen päätöksenteon tasapainisuuden näkökulmista uuden suurtoimijan luominen näin pieneen maahan ei voi olla toivottavaa.

Kenties tärkeimpänä syynä epäillä ”uuden Nokian” toivottavuutta on kuitenkin taloudellisen toiminnan yksipuolistuminen. Haluammeko todellakin myös tulevaisuudessa panna kaikki munamme yhteen koriin, kuten olemme tehneet turvautumalla ensin paperiteollisuuteen ja nykyään Nokiaan? Globaalitalous on suhdanneherkkää ja vikkela käänöksissään: panostamalla yhteen suurmenestykseen Suomi tekisi taloudestaan tarpeettoman haavoittuvaisen.

SUOMEN TULEVAISUUDEN ei pitäisi nojata katteettomiin sykästeorioihin, joiden todellinen anti tarkoittaa yleensä veronalennuksia hyvinvointipalvelujen kustannuksella. Sitä ei myöskään saisi kirjoittaa niin, että koko yhteiskunta valjastetaan palvelemaan yhden suuren yrityksen tai alan intressejä. Sen sijaan sen pitäisi rakentua ymmärrykselle sellaisesta luovuudesta, joka kumpuaa yhteisvaurauksesta, tiedon avoimuudesta ja jakamisesta, löyhemmistä tekijänoikeus- ja patenttisäädöksistä sekä taloudellisen toi-

Hurjimmillaan Himanen on vaatinut jopa viiden prosentin leikkauksia veroihin tasaisesti kaikille.

remmat julkiset panostukset etenkin tutkimukseen näyttää ensi katsomalta ristiriitaiselta. Sitä se myös on. Hurjimmillaan Himanen on vaatinut jopa viiden prosentin leikkauksia veroihin tasaisesti kaikille.

Jotta tämä matematiikka voisi toimia, edellytetään uskoa ”sykästeoriaan”. Se tarkoittaa käsitystä, jonka mukaan veronalennukset jollain tavalla käynnistävät sellaisia valtavia uusia prosesseja, jotka kiihdyttäisivät taloudellista toimintaa ja toisivat merkittävästi nykyistä enemmän verotuloja myös matalammalla veroasteella.

Ikävä kyllä tällaiselle teorialle löytyy taloustieteessä ja todellisuudessa hyvin vähän näyttöä. Tämän vuoksi Himanen joutuikin selvittämään sykäyksen näkyvän nimenomaan ”luovuudessa”.

Inhimilliselle luovuudelle otolliset olosuhteet pitää toki rakentaa. Hyviä lähtökohtia ovat esimerkiksi avoimesti saatavilla oleva tieto ja sellainen tiedepolitiikka, joka

baarit, Piilaakso voi olla maailman ykkönen vain sillä edellytyksellä, että muualla kehitys on vaatimattomampaa.

Voiton tuottaminen yrityksille ja kulttuurin rikastaminen ovat usein kaksi eri asiaa. Himanen yrittää kuitenkin yhdistää ne tavoittelessaan uutta menestystarinaa, ”uutta Nokian”.

Nimenomaan ”uuden Nokian” etsiminen tarkoittaa kuitenkin yleensä taloudellisen voiton asettamista kulttuurisen sekä taloudellisen moninaisuuden ja rikkauden edelle. Nokia on rikastuttanut Suomea verotuloillaan ja tarjonnut tuhansia työpaikkoja, mutta kehityksellä on ollut hintansa.

Ensiksikin Nokiaa on muodostunut vahva poliittinen lobbaja. Eduskunta päätyi Nokian edessä äänestämään yksilöiden tietosuojaalventavan Lex Nokian puolesta.

Veropolitiikassa Nokia taas on jatkuvasti vaatinut veroalennuksia uhkaamalla siirtää pääkonttorinsa pois Suomesta. Demokra-

minnan moninaisuuden turvaamisesta.

Avoimen tiedontuotannon tukemisessa valtiolla on lainsäätäjänä ja julkisen sektorin rahoituksen kautta merkittävä rooli, jota se nykyisellään käyttää kuitenkin tukemaan lähinnä suuryritysten etuja.

Syväskyläteoriat, suuryritysten edut ja veronalennuspuhe ovat kuitenkin edenneet yhteisvaurasajattelua pidemmälle. Toisin kuin monien tutkijoiden kirjoitukset, Himasen paperit eivät ole jääneet pölyttymään. Ne ovat löytäneet tiensä hallituksen pöydälle.

Kun Himanen nimesi vuonna 2004 visionsa nimellä *Välittävä, kannustava ja luova Suomi*, oli Suomen hallitusohjelman nimi vuonna 2007 *Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi*. Näin lähellä poliittista päätöksentekoa Himanen on. Siksi on oltava varuillaan. Himasen sanoin: ”Paljon enemmän on vielä tulossa mitä tähän mennessä on nähty!” %

TEKSTI JA KUVA Emilia Palonen

Aktivistivalokuvaaja provosoi keskustelua Suomesta

Ricardo Trabulsi on tunnettu ja arvostettu kaupallinen valokuvaaja, johon zapatistit tekivät vaikutuksen 1990-luvulla. Hän päätti antaa taitonsa liikkeen käyttöön ja lähteä valokuvaamaan viidakkoon mukanaan painava 1800-luvun kamera.

Nyt hän on järjestämässä näyttelyä Suomeen, ja pääsen katsomaan etukäteen muutamaa näyttelykuva.

Kuvattava asettautuu kameran eteen liikahtamatta ja katsoo jalustalla seisovaa kameraa – ei kuvaajaa. Henkilö tallentuu vanhanaikaiselle filmille tarkasti taustoineen ja on vahvasti läsnä. Mustavalkoinen

retromuotokuva irtoaa ajastaan. Se voisi olla otettu milloin vain.

Elävän kokoisen hahmon inhimillisyyden läpitunkevaa. Hän voisi olla kuka tahansa. Isä lapsensa kanssa. Nainen viidakkoveitsi kädessään tai leipä sylissään.

Trabulsia viehättää ajatus ruohonjuuritason toisin tekemisen politiikasta, ennalta määräytymättömyydestä sekä ihmisten kuuntelemisesta ja tuomisesta keskiöön. Tämä voi olla mahdollista missä vain. Siksi hän tuo Suomeen ja aikoo viedä muuallekin valokuvia, jotka eivät ole hänen omiansa vaan zapatistiyhteisön ja jotka ovat pikemminkin aktivismia kuin

taidetta. Ellei todellinen taide sitten ole toisin tekemistä.

– Tämän näyttelyn pitäisi herättää keskustelua Suomesta, ei niinkään zapatisteista, Trabulsi painottaa. Se ei myöskään ole minun näyttelyni: kuvat kuuluvat zapatisteille. Suomeen tuotavat printit ovat lopulta teidän: niitä voi pyytää esille minne vain Suomeen lokakuun jälkeen

Aktivistikuvaajan näyttely onnistuu, jos se saa ihmiset katsomaan ympärilleen ja keskustelemaan. Kuvat toimivat kullissina. %

Ricardo Trabulsin *Zapatistit*-näyttely on esillä Suomen valokuvataiteen museon Prosessi-tilassa 22.10.2010–6.1.2011.

Suomen valokuvataiteen museon Prosessi-tilassa järjestetään lisäksi keskustelutilaisuus ”Toisenlainen elämä on mahdollinen – politiikan ja kansalaisyhteiskunnan uudelleenajattelua Meksikossa ja Suomessa” tiistaina 26.10.2010 klo 17.00–20.00. Alustajina ovat valokuvaaja Ricardo Trabulsi ja tutkija Hanna Laako. Yleisökeskustelua innoittavat Tuomas Ylä-Anttila ja Emilia Palonen. Tilaisuuden järjestää Vasemmistofoorumi.

Kesäkuussa 2005 zapatistit antoivat Kuudennen julistuksen Lacandónin viidakosta, jossa he analysoivat liikettään ja kertovat ajatuksistaan kapitalismista. Tässä otteita julistuksesta:

Kapitalismi tarkoittaa, että on muutamia, joilla on suuria rikkauksia, jotka he ovat saaneet käyttämällä hyväksi monien työtä.

...

Kapitalismi tekee rikkautensa riistämällä, koska se ottaa pois toisilta sen mitä se itse kiihkeästi haluaa, kuten maat ja luonnonvarat.

...

Ja lisäksi kapitalismi alistaa, koska se vie vankilaan ja tappaa niitä, jotka nousevat vastustamaan epäoikeudenmukaisuuksia. Ja käy ilmi, että nyt kapitalismi ei ole samaa kuin ennen, vaan nyt se on vaiheessa, jonka nimi on uusliberaali globalisaatio. Enää ei ole yhtä maata joka hallitsee työläisiä, vaan kapitalistit yrittävät hallita koko maailmaa.

...

Sen vuoksi me zapatistit sanomme, että uusliberaali globalisaatio on maailmanlaajuinen valloitusota, se on sotaa, jota kapitalismi tekee hallitakseen maailmanlaajuisesti.

...

Mutta tämä ei ole helppoa uusliberaalille globalisaatiolle, koska hyväksikäytetyt eivät mukaudukaan, vaan kapinoivat.

...

Ja tässä vastarintojen globalisaatiossa eivät näyttäyty vain maaseudun ja kaupunkien työläiset, vaan ilmaantuu myös paljon muita, joita jahdataan ja halveksitaan, ja jotka eivät siihen myönnä, kuten naiset, nuoret, alkuperäiskansat, homoseksuaalit, lesbot, transseksuaalit, siirtolaiset, ja monet muut ryhmät, joita on paljon koko maailmassa, mutta joita emme näe ennen kuin he huutavat, että nyt riittää halveksunta, he nousevat ylös, ja sitten me näemme heidät, ja kuulemme heidät, ja me opimme. Ja kaikki tämä, minkä me näemme saa meissä aikaan ihmetystä, kun huomaamme uusliberaalien tyhmyyden, kun he haluavat tuhota ihmiskunnan sodillaan ja hyväksikäytöllään, mutta samalla tulemme tyytyväisiksi nähdessämme, että mistä tahansa ilmaantuu vastarintoja ja kapinoita, juuri sellaisia kuin tämä meidän pieni kapinamme.

Siltoja ja peilejä:

ZAPATISTIEN METATEORIA KAPITALISMISTA

On kulunut 26 vuotta siitä, kun he alkoivat organisoitua, ja 16 vuotta siitä kun he korottivat äänensä julkisesti. Siitä lähtien Lounais-Meksikosta käsin toimivat Zapatistit ovat muodostaneet vasemmistoliiikkeen *sui generis*: he eivät ole pyrkineet määräämään yhtä tapaa nähdä asiat vaan ovat kannustaneet ajattelutapojen moninaisuuteen.

Liike koostuu intiaaniyhteisöistä sekä Zapatistien kansallisen vapautuksen armeijasta (EZLN), joka on liikkeen aseellispoliittinen puoli.

Liike sai alkunsa, kun vasemmistolainen aktivistiryhmä saapui Lounais-Meksikoon Chiapasin osalvaltioon vuonna 1983 tarkoituksenaan parantaa intiaanien elinoloja. Yksi ryhmän jäsenistä oli sittemmin kapinallisten keulakuvaksi noussut *Subcomandante Marcos*. Aktivistit saivat pian huomata, että itse asiassa heillä olikin opittavaa intiaaneilta eikä päinvastoin.

Kun Marcosilta on sittemmin kysytty zapatistien tavoitteista, hän on vastannut: ”Vallan ottaminen? Ei, pikemminkin jotakin paljon vaikeampaa: uuden maailman rakentaminen, maailman, jonne mahtuu paljon maailmoja”.

Monet ovat yrittäneet määritellä heitä, luetteloida heitä, ymmärtää heitä – usein turhaan. Zapatistit tuntuvat olevan etenkin monille länsimaisille ihmisille teoreettisesti saavuttamattomia, historiallisesti selittämättömiä ja poliittisesti käsittämättömiä.

Heitä on pyydetty antamaan ohjeita toimivan vallankumouksen tekoon, mutta he kulkevat kyselemässä. Heiltä vaaditaan ratkaisuja, mutta he lahjoittavat siltoja. Heiltä halutaan varmuuksia, mutta he tarjoavat peilejä. Heillä ei ole poliittista puoluetta, vaan oman sanansa moraalinen auktoriteetti.

He eivät pyri voittamaan luottamustehtäviä kansanvaaleissa, vähentämään veroja tai saamaan lisätuloja, vaan rakentamaan uuden tavan tehdä politiikkaa.

Zapatistit ovat keskustelleet paljon toisten liikkeiden ja organisaatioiden ja kanssa, ja he ovat ehdottaneet tiloja, joissa kansalaisyhteiskunta voi järjestäytyä ja kamppailla alhaalta ja vasemmalta neljää peruskonfliktia vastaan: hyväksikäyttöä, riistoa, halveksuntaa ja alistamista. Toisin sanoen he tukevat vastarintojen järjestäytymistä uusliberalismia vastaan Meksikossa ja muualla maailmassa.

Epäilemättä zapatistien konkreettisin saavutus kapitalismin vastaaisessa kamppailussa

ovat intiaaniyhteisöt, jotka hallitsevat omalla demokraattisella järjestelmällään.

Näille yhteisöille ominaista on, että niillä on 1) täysi omistusoikeus luonnonvaroihinsa, joita hallinnoidaan osuuskuntien kautta yhteisön hyväksi, 2) omat koulut ja terveyskeskukset, 3) oma demokraattinen hallinto: valtuutetut valitaan ja päätökset tehdään koko yhteisön voimin sekä 4) todellinen itsemääräämisoikeus.

Zapatistien autonomian saavuttaminen ei ole ollut helppoa, ja sitä vaikeuttavat edelleenkin esimerkiksi Meksikon virallisen hallitus, maanomistajat ja tiedotusvälineet.

Zapatistit jatkavat kuitenkin sitkeästi itsemääräämisoikeutensa puolustamista. Kuten he itse ovat sanoneet: ”Zapatistien mailla eivät monikansalliset, maailmanpankit, imperialismit, imperiumit, tai mitkään hallitukset määrää. Täällä yhteisöt tekevät perustavanlaatuiset päätökset”.

Monet ovat kritisoineet zapatismoa siitä, ettei sillä ole konkreettisia tavoitteita eikä ideologiaa. ”Teoreettinen pohdinta teoriasta on metateoriaa. Zapatistien metateoria on meidän käytäntömme”, he sanoivat keran. Se on ennen kaikkea yhteinen urheilusuoritus, jossa ei pikaisen aikavälin tuloksia julisteta. John Berger on sanonut: ”Minkä he ovat saaneet aikaan Chiapassissa on kuin saariryhmä, joka voi ajan myötä johtaa mantereelle asti, uudelle sosiaalisen oikeudenmukaisuuden mantereelle. Aika, joka tähän matkaan kuluu voi olla 10, 20 ehkä 100 vuotta. Meillä täytyy olla tällainenkin näkökulma.” Tai kuten zapatistit itse ovat sanoneet: ”kävelemme, emme juokse, koska olemme matkalla kauas.”

Se mitä joku joskus kutsui ”zapatistien utopiaksi” on konkretisoitunut ja konkretisoitumassa käytännössä. Me, joilla on ollut etuoikeus olla läsnä seuraamassa tätä muutosta, olemme voineet vain nimetä sen autonomiaksi tai omanarvontunteeksi.

Joka tapauksessa zapatistit jatkavat vastarintaansa ja rakentavat. He teorioivat ja vievät sen käytäntöön. He jatkavat kulkuaan vapauden, demokratian ja oikeudenmukaisuuden perässä. Se on pitkä, mutta tarpeellinen tie. Immanuel Wallerstein on sanonut: ”olen kiinnostunut zapatismista, koska kaikki uusi, joka tulee pysymään, alkaa juuri näin. Näin alkoi myös kapitalismi”. %

Manuel Ignacio Martínez Espinoza
Suomennos Hanna Laako

TEKSTI JA KUVAT Johanna Perkiö

Ecuadorin kyläläiset haastavat markkinavoimat

Monissa Ecuadorin kylissä on perustettu pieniä ekoturismihankkeita, joista saatava tuotto käytetään koko yhteisön hyväksi. Joissain kylissä yhteisötaloushankkeista on tullut varsin elinvoimaisia.

Intagin laakso Pohjois-Ecuadorin Andeilla on tullut 1990-luvulta lähtien tunnetuksi menestyksekkäästä taistelusta ulkomaisia kaivosyhtiöitä vastaan. Laakson kaukaisimmassa kolkassa, ainutlaatuisen ”pilvimetsän” (cloud forest) keskellä sijaitsee Junínin kylä, jossa utuiset pilvenhattarat verhoavat rehevän metsän peitossa olevia vuoria. Alueella on paljon mineraaleja, erityisesti kuparia, mikä sai kansainvälisen suurpääoman kiinnostumaan pienestä kylästä.

Ulkomaiset kaivosyhtiöt ovat useaan otteeseen yrittäneet häätää kyläläiset mailtaan, mutta asukkaat ovat muiden alueen yhteisöjen tuella onnistuneet puolustamaan oikeuttaan elää omaehtoista ja terveellistä maalaiselämää synnyinseudullaan.

He ovat pyrkineet kehittämään uusia elinkeinoja vaihtoehtona ympäristön pilaavalle kaivostoiminnalle. Niistä tärkeimmäksi on noussut ekoturismi. Jos kaivoshanke toteutuisi, kyläläisten olisi joko mentävä kaivokseen töihin mittämällä palkalla tai muutettava johonkin kaupunkiin osaksi kasvavaa köyhälistöä.

Junínin asukkaat korostavat kylän poikkeuksellisen vahvaa yhdessä tekemisen henkeä. Työt on aina hoidettu talkoovoimin, ja päälle syöty oman pellon antimia. Talkootyönä rakennettiin esimerkiksi iso bambumökki, *cabaña*, jossa voidaan järjestää majoitus jopa 30 hengen ryhmille.

Turisteille tarjotaan patikointia Junínin kolmelle vesiputoukselle ja tutustumista paikalliseen elämään. Ekoturismihankkeen

myötä Intagin laaksoon on syntynyt myös muita kollektiivisesti omistettuja pienyrityksiä: alueella tuotetaan esimerkiksi luomukahvia, hygieniatarvikkeita ja käsitöitä.

TOINEN ESIMERKKI menestyneestä yhteisötaloudesta löytyy Salinas de Guarandán kylästä Ecuadorin keskiosasta. Aikaisemmin Salinas oli vain rutiköyhä vuorisuola tuottava kyläpahanen. 1970-luvulla Italialainen pappi perusti kylään ensimmäisen kollektiivisesti omistetun mikroyrityksen, ja vähitellen hanke alkoi laajeta.

Nykyään Salinas tuottaa laadukkaita elintarvikkeita (juustoja, suklaata ja yrttiteetä), vaatteita ja jalkapalloja. Turisteille on tarjolla majoituspalveluja, patikointia ja vierailuja mikroyrityksissä. Mikroyritysten ideana on,

että palkanmaksun jälkeen yli jäävä tuotto käytetään koko yhteisöä hyödyttäviin hankkeisiin, joista päätetään yhdessä. Projekti on laajentunut lähialueiden kyliin, ja sen myötä on saatu aikaan kohennusta muun muassa koulutukseen ja terveydenhuoltoon.

SALINAS JA JUNÍN haastavat yksityisen voitontavoittelun ja tarjoavat tilalle solidaarisuutta, yhteisomistusta ja vallan hajauttavan tuottava kyläpahanen. 1970-luvulla Italialainen pappi perusti kylään ensimmäisen kollektiivisesti omistetun mikroyrityksen, ja vähitellen hanke alkoi laajeta. Nykyään Salinas tuottaa laadukkaita elintarvikkeita (juustoja, suklaata ja yrttiteetä), vaatteita ja jalkapalloja. Turisteille on tarjolla majoituspalveluja, patikointia ja vierailuja mikroyrityksissä. Mikroyritysten ideana on,

TEKSTI Antti Alaja

Verokarhu pankissa

Finanssikriisi toi eloa rahoitussektorin verotuksen vaihtoehtoista käytävään keskusteluun. Kuinka esimerkiksi pankit saataisiin vastuuseen toimintansa seurauksista? G20-ryhmässä verottamisen into laantui nopeasti, mutta ajatus elää Euroopassa.

Julkisen sektori maksaa finanssikriisistä kalliisti. Pankkien pelastaminen ja kriisin muut kustannukset nostavat esimerkiksi julkista velkaa arviolta lähes 40 prosenttia vuosina 2008–2015. Paljolti tästä johtuen rahoituslaitosten vastuu ja säätely nousivat viimeisyksisen G20-kokouksen asialistalle ja sieltä edelleen Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n selviteltäväksi.

Yksittäiset poliitikot ja kansalaisjärjestöt ovat puhuneet rahoituslaitosten verottamisen tarpeesta jo kauan, mutta G20 ja IMF nostivat asian otsikoihin. Useat tunnetut intellektuellit ja poliitikot europarlamentaarikoita ja pääministereitä myöten vaativat talvella, että rahoitussektori on saatava palvelemaan reaalitaloutta.

IMF julkaisi G20-maiden pääministereille tekemänsä selvityksen huhtikuussa. Sen ensisijainen ehdotus on globaali pankkivero (*Financial Stability Contribution*), joka perittäisiin pankkien taseista. Veron suuruuteen vaikuttaisi pankkien koko ja verkottuneisuus, joiden kontrolloiminen on IMF:n mukaan olennaisen tärkeää, kun rahoitusmarkkinoita pyritään vakauttamaan.

Toisena vaihtoehtona IMF esittää finanssiaktiiviteettien verottamista. Finanssiaktiiviteettivero (*Financial Activities Tax*) kohdistuisi rahoituslaitosten voittoihin ja bonuksiin.

IMF:n ehdotukset eivät kuitenkaan ole ainoat tai ensimmäiset finanssikriisistä ponna saaneet veromallit. Saksa, Ranska ja Euroopan parlamentti ovat ajaneet rahoitusmarkkinaveron (*Financial Transaction Tax*), joka kohdistuisi rahoituslaitosten transaktioihin, siis liiketoimiin.

IMF, EU-KOMISSIO, Yhdysvallat ja Iso-Britannia ovat suhtautuneet rahoitusmarkkinaveron epäillen. IMF:aa arveluttaa etenkin veron rahoitusmarkkinoita vakauttava voima ja EU-komissiota* puolestaan huolestuttaa mahdollisuus, että vero vähentäisi haitallisten, spekulatiivisten liiketoimien lisäksi myös reaalitalouden transaktioita.

IMF:n ja komission epäilyihin esitetyistä vastauksista tärkeitä ovat itävaltalaisen WIFO-tutkimuslaitoksen **Stephan Schulmeisterin** kirjoitukset*. Hän painottaa ahkerasti siteeratuissa tutkimuksissaan spekulatiivisiin, lyhytjänteisiin liiketoimiin puuttumisen tärkeyttä. Juuri spekulatio haittaa reaalitaloutta voimistamalla varallisuusmarkkinoiden hintavaihteluita.

IMF:n ehdottama pankkien taseiden verottaminen sen sijaan ei Schulmeisterin

mukaan saisi kuriin tällaisia osakkeilla, velkakirjoilla, valuutoilla ja ennen kaikkea johdannaisilla tapahtuvia spekulatiivisia liiketoimia. Sillä ei onnistuttaisi ohjaamaan sijoituksia takaisin reaalitalouteen.

VIELÄ KEVÄÄLLÄ kansainvälinen verokeskustelu vaikutti siltä, että G20-maiden kesäkokous päätyisi tukemaan IMF:n ensisijaisena ratkaisuna tarjoilemaa pankkiveroa. Toisin kävi. Innostus verottaa rahoitussektoria oli kesäkuuhun mennessä eli vajaassa vuodessa täysin laantunut. Kokous tyytyi toteamaan, että jotkut maat ottavat pankkiveron käyttöön, mutta toiset vielä miettivät vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Rahoituslaitoksilta globaalisti perittävän veron ajatus siis hautautui toistaiseksi, mutta pieniä edistysaskelia verottamisen suuntaan on silti otettu. Esimerkiksi Ison-Britannian valtiovarainministeriö kirjasi maan ensi vuoden budjettiesitykseen suunnitelman Britannian, Saksan, Ranskan ja Yhdysvaltain yhteisesti toteuttamasta pankkiverosta.

Keskustelu finanssitalouden verottamisesta siirtynee globaalilta tasolta enemmän alueelliseksi, Euroopan tasolle. Neuvottelut eurooppalaisen veron mahdollisuudesta todennäköisesti kiihtyvät syksyllä, ja Euroopan laajuisia rahoitusmarkkinaveron ajavat voivat hyödyntää kampanjassaan Lissabonin sopimukseen kirjattua kansalaisaloitteen mahdollisuutta. **%**

- 1 International Monetary Fund, 2010. A Fair and Substantial Contribution by the Financial Sector. Final report for the G-20. <http://www.imf.org/external/np/g20/pdf/062710b.pdf>.
- 2 European Commission, 2010. Innovative Financing at a global level. Commission staff working document. http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/international/documents/innovative_financing_global_level_sec2010_409en.pdf
- 3 Boom-Bust Cycles and Trading Practices in Asset Markets, the Real Economy and the Effects of a Financial Transactions Tax (2010) [http://www.wifo.ac.at/www/downloadController/displayDbDoc.htm?item=WP_2010_364\\$.PDF](http://www.wifo.ac.at/www/downloadController/displayDbDoc.htm?item=WP_2010_364$.PDF).

Bank levy versus transactions tax: A critical analysis of the IMF and EC reports on financial sector taxation (2010) http://stephan.schulmeister.wifo.ac.at/fileadmin/homepage_schulmeister/files/FTT_StS_on_IMF_EC_04_10_.pdf

Näkökulma

Attac ja rahoitusjärjestelmän uudistaminen

Attacin kansainvälisessä ohjelmajulistuksessa liikkeen toiminnan ensimmäisiksi päämääriksi määritellään kansainvälisen spekulatiivisen vastustamisen sekä pääomatulojen verottaminen. Globaalin finanssikriisin myötä Attacin perusvaatimukset ovat tulleet ajankohtaisiksi. Julkisessa keskustelussa spekulatiivisten muotojen haitallisuus tasapainoiselle talouskehitykselle on tunnustettu, ja erilaisia pääomaan sekä pääomaliikkeisiin kohdistuvia veroja on nostettu poliittikkatavoitteiksi. Näyttää siltä, että Attacin vaatimuksista on tullut kriisin myötä valtavirtaisia, ja liike on viimein saavuttamassa tavoitteensa kansainvälisten pääomanliikkeiden verottamisesta.

Yksityiskohtaisempi tarkastelu kuitenkin osoittaa tämän käsityksen vääräksi. Vaikka erityisesti Euroopassa poliittinen kannatus globaalin transaktioveron ja pankkimaksun käyttöönotolle on ollut laajaa ja puoluerajat ylittävää, kansainvälinen yhteisö ei ole ollut valmis toteuttamaan pääomanliikkeiden verotusta. Kesäkuun lopun G20-kokouksessa Kanadassa sekä transaktiovero että pankkimaksu tyrmättiin. Siirtyminen

Kansallisvaltioiden vaatimukset rahoitusmarkkinoiden sääntelyn lisäämiseksi ovat kilpistyneet ennen kaikkea Wall Streetillä, Lontoon Cityssä sekä muissa finanssikeskuksissa opeoivien toimijoiden vastustukseen.

puheesta toimintaan on osoittautunut rahoitusmarkkinoiden sääntelyn osalta erittäin vaikeaksi.

Pääomien ja pääomanliikkeiden verotuksen voimakas vastustus ja rahoitusmarkkinoiden reformin toteuttamisen vaikeus ilmentävät erinomaisen hyvin vallitsevia yhteiskunnallisia valtasuhteita. Viime vuosikymmenien aikana tapahtunut rahoitusmarkkinoiden laajeneminen on tarkoittanut samalla rahoitusmarkkinatoimijoiden yhteiskunnallisen vallan kasvua. Kansallisvaltioiden vaatimukset rahoitusmarkkinoiden sääntelyn lisäämiseksi ovat kilpistyneet ennen kaikkea Wall Streetillä, Lontoon Cityssä sekä muissa finanssikeskuksissa opeoivien toimijoiden vastustukseen. Niin Yhdysvaltain kuin Ison-Britanniankin hallitukset ovat joutuneet peräytymään sääntelyvaatimuksissaan, kun finanssitalot ovat vesittäneet kaikki merkittävät poliittiset esitykset.

Onkin selvää, että työ rahoitusmarkkinoiden reformin toteuttamiseksi on vasta alussa. Attacin ja muun kansalaisyhteiskunnan on pystyttävä muodostamaan uskottava poliittinen vastavoima finanssiipiireille ja artikuloimaan perusteellisesti tavoitteensa sekä perustelut näiden tavoitteiden taustalla. Attacin on pystyttävä osoittamaan spekulatiivisen ja vapaisiin pääomanliikkeisiin perustuvan talousjärjestelmän ongelmakohdat selkeästi ja yleistajuisesti. Sen on myös pystyttävä tarjoamaan transaktioveron kaltaisia sääntelykeinoja, joilla näitä ongelmia pystytään järjestelmällisesti korjaamaan.

Jotta uskottavien poliittikkatavoitteiden luonti olisi mahdollista, Attacin on panostettava tulevaisuudessa entistä voimakkaammin finanssijärjestelmän ja laajemmin talousjärjestelmän analyysiin. Finanssikriisin avaama pelitila on jossain määrin menetetty, ja Attac on jäänyt sivustakatsojan rooliin rahoitusmarkkinoiden tulevaisuutta hahmoteltaessa. Liikkeellä ei ollut tarjota selkeää vaihtoehtoa silloin, kun poliittisen vaikuttamisen paikka aukeni. Osaltaan tästä syystä riittävää painetta rahoitusjärjestelmän uudelleenjärjestämiseksi ei ole syntynyt. Attacin onkin astuttava uudelleen eturintamaan kamppailussa inhimillisemmän ja tasa-arvoisemman talousjärjestelmän puolesta. **%**

Jussi Ahokas
tutkija, VATI

Reilun kaupan jalkapalloja valmistava nyrkkipaja Salinasissa

Junínin koululaiset leikkivät huikeissa maisemissa

MIKÄ MAAILMANTALOUESSA MÄTTÄÄ?

Tule parantamaan maailmantaloutta Attacin kanssa Lahteen.

Keskustelutilaisuus 7.12.2010 klo 18.00–20.00
monikulttuurikeskus MultiCultissa, osoitteessa Päijänteenkatu 1, Lahti

Finanssitalouden syövereihin johdattelee tutkija **Lauri Holappa** Helsingin yliopiston globaalin hallinnan tutkimuksen huippuyksiköstä. Tämän jälkeen Attacin puheenjohtaja **Mikko Sauli** kertoo Attacista ja sen toiminnasta. Lopuksi yleisö pääsee osallistumaan keskusteluun.

Tervetuloa!

Vapaus valita toisin
-yhdistyksen **KAIKILLE**
AVOIN KESKUSTELUILTA
pidetään Suomen
valokuvataiteen museon
Prosessi-tilassa
TIISTAINA 2.11.
KLO 18.00–19.30.
Lämpimästi
tervetuloa!

Huipputarjous Attacin jäsenille

Serge Latouche
JÄÄHYVÄISET KASVULLE

Puheenvuoro oikeudenmukaisen,
osallistavan ja ekologisesti kestävä
yhteiskunnan puolesta.

Frédéric Lordon
RAHAMYLLYT KURIIN

Kuinka vapautua finanssikriiseistä.
Rahamarkkinoiden perusteellinen
diagnoosi ja yhdeksän hoito-ohjetta.

Pamfletit puoleen hintaan yhteensä 17 € (ovh 34 €).
Sisältää postimaksun.

Tilaa osoitteesta myynti@intokustannus.fi, viestikenttään "Attac".
www.intokustannus.fi

HALUATKO LIITTYÄ ATTACIN JÄSENEKSI?

Jäseneksi voi liittyä sähköpostitse osoitteessa attactalous@kaapeli.fi

**Jäsenmaksu on 30 euroa/vuosi, opiskelijoilta, työttömiltä,
eläkeläisiltä ja muilta vähävaraisilta 10 euroa/vuosi.**

**Jos et halua liittyä jäseneksi mutta haluat kuitenkin tukea
toimintaamme rahallisesti, voit antaa lahjoituksen Attac ry:n
rahankeräystilille 800067-10053141 (Lupanumero OKH184A).**

JÄSENILLE TIEDOKSI

**Jos katuosoitteesi, sähköpostiosoitteesi tai puhelinnumerosi
muuttuu, ole ystävällinen ja ilmoita siitä osoitteeseen**

attactalous@kaapeli.fi

TILAA PAITOJA JA KIRJOJA

Attacin suosittuja Lisää veroja -paitoja saa nyt alennettuun hintaan. Paitoja on kahta mallia. Tavallista T-paitamallia löytyy mustana ja oliivinvihreänä kokoa M, L ja XL. Hinta on 15 €. Niin sanottua ladyfit-mallia löytyy mustana ja punaisena kokoa S, M, L ja XL. Hinta on 20 €. Paidan hihassa on teksti attac – valuutanvaihtoveron puolesta. Hintoihin lisätään postikulut.

Saatavilla on lisäksi *Tax Justice – Putting Global Inequalities on the Agenda* -teosta (toim. Matti Kohonen ja Francine Mestrum, Pluto Press 2009) hintaan 15 € + postikulut.

KAIKKI TILAUKSET VOI TEHDÄ OSOITTEESSA attactalous@kaapeli.fi

%Hiekanjyvät

SUOMEN ATTACIN JÄSENLEHTI

TOIMITUSKUNTA

Maria Sell (päätoimittaja)
Johanna Perkiö, Virve Pohjanpalo, Mikko Sauli
Heikki Rönkkö (ulkoasu)

hiekanjyvät@gmail.com

PAINOPIKKA I-Print, Seinäjoki 2010